

МИЛИВОЈ НЕНИН

НЕСРЕТНА ГОДИНА ИЛИ ПРЕПИСКА БОРИВОЈА МАРИНКОВИЋА И ЛАЗЕ ЧУРЧИЋА

Боривоја Маринковића (1930–2012) и Лазу Чурчића (1926) везивала је српска књига XVIII века. Њихово пријатељство почело је 1949. године у Београду – током студија књижевности. Лаза Чурчић уписује Филозофски факултет 1948, а Боривоје Маринковић 1949. године. У то послератно време, иако нису били на истој години, неке предмете су слушали заједно. А испит код Александра Белића, стицајем околности, полагали су у исто време. (Лаза Чурчић је и данас убеђен да је Белић уписао погрешне оцене и једном и другом: једноставно је побркао белешке...) По завршетку студија Лаза Чурчић одлази у Нови Сад – запошљава се у Библиотеци Матице српске, да би при крају радног века, „протеран” из Библиотеке Матице српске, прешао у Народну библиотеку Србије, у Београд, и тамо дочекао пензију.

Боривоје Маринковић стиже у Нови Сад 1965. године када се запослио на Филозофском факултету. Докторирао је – 10. априла 1970. – тезом о Емануилу Јанковићу. Редовни професор постао је 1977. године.

Лаза Чурчић је у Новом Саду све до 1993. године. Те године се сели у Тител.

У рукама сам имао више од 90 њихових писама. Овде пак доносим само она писма која су писана 1993. године – као сведочанство о једној од економски најтежих година у другој половини XX века. (Природно, писма су донета онако како су написана; у поседу су Лазе Чурчића и Мирјане Маринковић, удовице Боривоја Маринковића.)

Угласте заграде, природно, припадају приређивачу.

Драги наши Маринковићи,

петак је увече, 23, 20. Завршио сам текст за Дневник. Марија ће га ујутру послати. Ићиће да купи новине и мало да види шта има на пијаци (овде су пијачни дани у среду и у суботу, преко недеље на пијаци је тек по који пиљар). Овај четврти наставак ако стигне на време могао би бити објављен у среду.

Овде је као и у Новом Саду хладно. Ми заложимо пећ око подне, па нам је топло до око поноћи, када идемо на спавање. Изјутра петљамо по дворишту и башти. Земља је мокра и тешко је копати, а и оно што сам већ посадио једва ниче. Или боље речено ниче само лук, а њега имам и од јесенас, као и шпанаћ. Лук још није за јело. Марија ми је свако јутро понављала што не пос[е]јем ротквице и замера ми да је не слушам, да имам нешто против њених иницијатива. Данас сам мало прекопавао и она посејала ротквице.

Једна кајсија је јутрос процветала. Бадем још мирује. Ни нарциси се не журе. А висабаба и крокуси су већ давно прецветали, није било прилике ни да се ужива. Све хладно и киша.

Сем новина, Политике, ништа немамо за контакт са светом. Телевизију гледамо само једном дневно. Марија је вечерас заборавила и књегињу Олгу, па се љути што је то пропустила. Одучили смо и од телевизије.

Надамо се да би сутра могла да дођу деца. На врбицу. Као да је нема у Новом Саду.

Марији и мени не треба много. А опет прочитам понешто о књигама. Откуда ми новаца за њих. Изишла Пешиканова књига о ћирилицы. Данас сам на радију, успут и на пола уха, слушао како је рекао да је она наставак Ђорђевићеве књиге, али да се разликује. Опет било би добро да је бар видим.

Страх ме је да престану да иду и возови, а и не путујем нигде. Требало би да одем у Београд по своје књиге, октоихе и Псалтир. Вера Сечански ми држи више од две године. А сада ће ми требати.

Поздрављамо вас и волимо,

ваши

Марија и Лаза

9. 03. 993.

[Машинопис, са деловима написаним руком, које смо истакли курсивом.]

II

Драги наши Маринковићи,
Цецо, Мирјана и Боро,

помало далеко од света, овде где нас једва ко и зна, са светом одржавамо везе само поштом. Додуше купујемо једном дневно и новине. Политику, а средом Дневник. Кад смо у послу и у башти и када нам дођу деца, као пре десетак дана о малом ферију, не слушамо ни радио. На малом Ратковом телевизору хватамо само први и други програм, црно бело. Јуче смо грејали стан, а и данас, на Турђевдан, то ћемо опет чинити. Док пада киша радимо у соби. Ја се мучим коректуром Црногорске библиографије 16. века. Компјутерски слог је одиста зло. Добио сам текст на паусу. А нових грешака опет. Једноставно у претходном тексту није их било а сада их има. И луде су. У претходне две коректуре било је, на пример, црквеном ћирилицом, а сад грађанском, Вуковом. Памет ми стаје пред таквим стварима. Све сам читао да компјутер када га програмираш не може да грешти. Тобож он не мисли, он само понавља. А не понавља. Да излудим. Сада после коректуре читам текст још једном, без претходног текста и без рукописа да видим шта још морам да поправам.

Марија је ангажована неговањем цвећа. То је једино спасава туге. А некада је претужна. Овде нема ни велики избор за читање. Сада чита Ђорђа Рајковића. То никада раније не би читала, а овде јој је и то добро дошло.

Ја сам половичан. И оно мало књига ми је подељено. Нешто је у Новом Саду, а нешто овде. А све заједно ми нису довољне, а сада ни њих немам. Како да радим. О новим књигама одавде могу само да сањам. Душка вели да су књиге страховито поскупеле. Јутрос је и Политика поскупела.

Још нисам написао текст за мај у Дневнику. Ваљда ћу то учинити до краја недеље. Не верујем да ће стићи да буде објављено у среду. Јуче сам у Дневнику имао један текст о јату, помињао сам и цетињске и венецијанске штампаре. У Летопису за март-април објављен је разговор који је Љубисав Андрић начинио самном још прошле године. Синоћ сам га погледао. Послала нам га је Душка. Она вели да ће Мартиновић доћи у Нови Сад 13. маја и да треба да дођем. Ако буде времена скокнућу да вас видим.

Поздрављам вас и желим вам много, много лепог
ваш

Лаза са Маријом

[Машинопис, са потписима руком. Датум на коверти је нечитак. Из писма сазнајемо да је у питању 6. мај 1993. године.]

III

Драги Лазо,

Сâм кажеш да је „компјутерски слог (...) одиста зло”, а када сам ти ја о томе говорио у више махова, тврдио си да је то немогуће. Мораш схватити, Лазо, да си ти жртва овога времена: од „комунизма” до „технологије” прихватао си све свим срцем! Почињеш да мислиш својом главом тек онда када неке ствари иду у пропаст. Увек, на жалост, касно.

Књиге не само да су поскупеле, него их и нема. Још мало па неће бити ни нас. Ситуација је страшна, да гора не може бити. Сналазе се једино они који су, као твоја Марија Клеут, до јуче били ортодоксни комунисти. Сада је она мој директор и, на пример, када неког спомене, каже „*Господин* Зоран Глушчевић”. Да сам Зорана „Глувог” тако ословио (пред другима!) пре две године – тражила би моје хапшење. Данас је то у реду, као што је у реду што је Слоб. Милошевић достојанствено стојао (на Палама) за време химне „Боже правде”. Господе, где то живим?

Ваљда ћемо се једног дана видети.

Твоји
СМБ

[Писмо је без датума, али је јасно да му је овде место. Узгред, Боровоје Маринковић и Марија Клеут су заједно урадили „Завештање Владана Недића”, *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, 1975, I, стр. 23–36.]

IV

Драги наши Маринковићи,
Цеца, Мирјана и Боро,

у Дневнику штрајковали, а ја написао текст и чекао да престане штрајк. Чекао сам и начекао се. Прошле недеље откуцао сам текст. Данас, понедељак, могао је текст стићи уреднику, а да ли је стигао, ко зна. Одавде из тителске забити ништа се не може знати, па се не може знати ни да ли ће у среду изићи текст у додатку.

Не знам да ли сте чули да је умро Пера Момировић. Није хтео да иде да му замене те справе на срцу и живео је колико су још радиле батерије. Неки дан смо Марија и ја причали о таквој смрти. Чини нам се да је то, ипак, самоубиство.

Нама је стигао парадајз. Имамо га за децу и Марију. Некада се и ја огребем. Прешао је грашак и прешла је боранија. Сада чекамо следећу. Паприке још немамо. Свеједно не купујемо сем кромпира ништа. Истина купујемо дневно хлеб, новине и млеко. Овде сељаци разносе по кућама по 500.000. –

Стижу нам Књижевне новине и Књижевна реч, оне сам [!] нам једина веза са текућим догађајима. О књигама и не сањамо. Читамо зато Црњанског, Исидору и Лазу Костића.

Ово неколико дана је стигло и право лето. У Тителу је падао град. Неки су остали без летине. До нас није стигао, или нас није захватио.

Хоћу нешто да напишем о Црњанском. Не знам да ли је читао Скерлићев 18. век. Имам утисак да није. Знаш ли ти о томе нешто Боро?

Марија је била нешто болесна. Ишла је лекару и прегледали су јој крв и којешта. Рекли су јој да је здрава. Она је истина и даље боловала. Пре два три дана престали су јој болови.

Душка је најчешће овде. Јован игра мали футбол у неком такмичењу под рефлекторима. Немања чита Карла Маја из библиотеке. Писмо ће однети на пошту Јован. Купиће дињу или лубеницу услут. Они иду на купање и веле да је Тиса топла као бара.

Не знамо када ћемо у Нови Сад. А волели бисмо да и вас видимо. Одавде се човек увек зажели драгих пријатеља више но игде.

Поздрављамо вас и желимо вам све најлепше

Ваши
Марија и Лаза

У Тителу 19. јула 1993.

[Машинопис, уз потписе руком]

V

Драги наши Маринковићи,
Цеца, Мирјана и Боро,

све смо мислили да ће бити прилике да будемо који дан у Новом Саду, да ћемо вам навратити, а никако таквих прилика није било. Бивали смо, додуше, у Новом Саду, али само на пропутовању. Ишли смо у Ваљево и били онде 1. октобра. Али то путовање је сада одисеја. У Београду је, на пример, био отказан пословни воз, па смо морали да путујемо као сардине у електромоторном возу.

У Ваљевоу и Бранковини било нам је више него лепо. Ишли смо због оног Псалтира из 1770. године. После свега установио сам да је карловачки примерак који је доктор ставио у 1771. исти као бранковински. Успут сам на[и]шао на венецијански Србљак који је 1803. купио, стекао, прота Матеја Ненадовић. Један руски Осмогласник из 1796. купљен је за бранковинску цркву 1903. године. Има још понеки леп примерак. За један дан није било могућно прегледати све књиге, па нисам стигао да проверим онај Антологион из 1760, или из које године касније. Путовао сам за 13. октобар у Суботицу. Преноћио сам у Новом Саду, сутрадан устао у пет и журио на воз за Суботицу. Повратак из Суботице био је као из Ваљева. Стојао сам читаво време. Преноћио сам у Новом Саду и опет устао рано, у пола пет, и журио на воз за Тител. Коначно били смо 8. новембра у Инђији. И опет смо само у Новом Саду преноћили два пута и журили у Тител. Ишли смо раним возовима, јер градски саобраћај није радио за воз после 8 часова.

А често мислим на вас. Кад смо кували парадајз мало смо скували љуто, са мексичком паприком чили. Оставили смо једну политру за Бору. И када смо стављали тај чили у флашице, као фефероне оставили смо за Бору. И када смо припремали неки индијски специјалитет од зеленог парадајза, ђаволски љут, оставили смо за Бору. Само када ћемо у Нови Сад. А морали бисмо. Немамо дрва за целу зиму. Питање је да ли и имамо дрва, јер смо набавили само врбе.

Ја вам шаљем у прилогу неке исечке, онако како сам долазио до њих. Ваљда ће Бори бити макар мало од користи. Требало би да вам Марија донесе и њене [!] књигу, али смо чули од Ксеније да вам је већ донела.

У Инђији смо били са Мартиновићем. Донео ми је другу књигу библиографије Немировског без отиснутог наслова. Дао ми је и тезу Јасмине Грковић, а и Билтен прославе у коме је приказ Бориних књига. Послао сам му неки дан рецензију за његову књигу Огледа из науке о књигама. Рече да ће објавити и неке текстове које није објавио, говорио их је. Он се много нервира. Тамо на седницама одбора нарочито бива у сукобу са Бабовићем. Бабовић, [!] ако сам га добро разумео претерано „србује”, а они би хтели да се види и Црна Гора. Где смо ми то. Па Бабовић је Црногорац и ваљда би морао да види, макар малчице, мозаик српских земаља. Али шта ми ту можемо. Он је академик. Може му се.

Зима нам је дошла рано, па трошимо врбу. Она се топи, а нама и није особито топло. Ваљда бисмо морали у Нови Сад. Деца не долазе, увек је о викенду рђаво време, а нас двоје не можемо да пођемо сами. У петак смо чекали децу. Марија је заклала патку, па ју је после замрзла. Чекаће их идуће недеље. Овде се кукуруз продаје само за марке. Меса нисмо видели већ пола године. Јели смо, до-

душе, неколико пута рибе, караше. Ако буде како бисмо желели запатили бисмо патке, па бисмо имали мало меса. Патке се лако отхране и брзо расту. Марија још остави и нешто перја.

Новине овде некада не дођу ни по четири дана. Данас је и други дан како нису стигле. Марија вели да је претплата за Књижевне новине десет милиона, а ја сам последњи пут добио осам милиона пензије. Флаша линцуре је деветнаест милиона.

Када будемо навраћали у Нови Сад на дуже скокнућемо до вас. Ужелели смо вас се. У Београд не можемо. Прескупо је. Од Ере немам ни поште. Ко зна како он живи у Ужицу. Чуо сам да је Главоња отишао у пензију и да се Мирко опет оженио. Бар да буде сада мало срећнији. Маја нам каже да је Цеца стигла Мирјану и да је прелепа. Ваљда ћемо је познати и, као увек, бити срећни [због] сусрета са њом.

Овде су књиге мислена именица. Једна студенткиња из комшилука, даља рођака, јуче нам рече да су у Београду најјефтиније књиге 6 марака.

Докле ће ово трајати.

Поздрављамо вас и грлимо
ваши
Марија и Лаза

У Тителу 23. новембра 1993.

[Машинопис, уз потписе и дан обележен руком.]

VI

Драги моји,

Немојте се љутити што Вам не пишем, као што Вам ни сада нећу. Уморан сам, тужан и бесан, не само због овога што нам се догађа, него и због онога што нам се не догађа.

Прикупљам, и даље, грађу за своју књигу о Душановој повељи из 1348. Имам података, заправо, за три књиге, али све то остављам за нека срећнија времена.

Воли Вас

Б.

[Датум је получитак: види се да је 25. новембар, али година није најјаснија. Могла би бити 1993.]

*
*   *
*

Личности које се помињу у овој преписци нису спорне. Марија је Марија Чурчић, жена Лазе Чурчића, библиотекар, писац неколико убедљивих текстова и састављач Библиографије Русина. Душка је ћерка Лазе Чурчића. Мирјана је Мирјана Маринковић, жена Боровоја Маринковића, а Цеца је Сара Маринковић – њихова ћерка. Пешикан је Митар Пешикан. Вера Сечански је библиотекар. Љубисав Андрић је био новинар, али и кратко време директор Издавачког предузећа Матице српске. Мартиновић је Душан Мартиновић управник библиотеке на Цетињу. Ту су и Марија Клеут и Зоран Глушчевић. Пера је Петар Момировић; Ђорђић је, јасно, Петар Ђорђић. Ксенија је Ксенија Манчић Обрадовић, библиотекар Матице српске, посредник између Лазе Чурчића и Боровоја Маринковића, јер је становала у истој згради у којој и Маринковићи... (Данас је Ксенија Манчић Обрадовић на Новом Зеланду.) Јасмина Грковић је данас Јасмина Грковић Мејдор. Бабовић је Милосав Бабовић. Ера је Миша Марјановић, школски друг Лазе Чурчића, који је служио војску у Битољу заједно са Боровојем Маринковићем. Главоња је Слободан Ж. Марковић, а Мирко му је син... Јован и Немања су унуци Лазе и Марије Чурчић... Но, ипак је овде главни јунак несретна 1993. година, која је ушла и у две трећине јануара следеће године...